





Petra Moravcová

Zet, zet, zet



Kniha byla vydána s podporou
Ministerstva kultury České republiky.

© *Petra Moravcová, 2017*

Photos © *Radovan Šulák, 2017*

Collage © *Alžběta Moravcová, 2017*

© *Carpe diem, 2017*

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-258-7

ISBN 978-80-7487-259-4 (pdf)

Naším

Tento příběh je výplodem autorčiny fantazie,
proto jakákoli podobnost míst, dějů, postav a jejich konání
s reálnými osobami je více než náhodná.

Pokud se přesto
na následujících stránkách poznáváte, tak...

Všichni jsme jen replikační stroječky...
(Simon, 1985)

My Valaši máme tloušťku lebeční kosti přes deset centimetrů, tvrdí babička Anča. A důkazy o tom podává každou chvíli. Při řešení jakéhokoliv problému nechce nikdy ustoupit a prosazuje své zaručeně správné a jediné stanovisko mnohdy dlouhé hodiny, až se účastníci debaty neustálým přesvědčováním a únavou raději vzdají vlastních názorů a umdleně přitakají.

Zdeněček byl tvrdohlavý už od malička.

Basom ti terentete! (*Valašský výraz pro klení; pozn. aut.*)

Zdeňo, neškrábaj sa na hlavě, kárala ho maminka, když viděla, jak si špinavýma rukama prohrabuje vlasy a okousanými nehty náruživě zajíždí do kůže na temeni hlavy.

Když slyšel Zdeněk slova o tom, že něco nemá dělat, nejenom že ruce z hlavy nespustil, ale naopak škrábával se potom někde, sám schovaný na seně nebo za stodolou, tolik, až se konečky jeho prstů zbarvily do červena a přes vlasy prosvítala krvavá rána. Natruc matce, natruc všem.

Když se vynásobí tloušťka normální nevalašské lebeční kosti dvakrát až třikrát, vznikne cifra, která stojí v plné síle připravena bojovat s maminčinými příkazy.

Mně sa chce škrábat, vzlykal do rukávu při výprasku, opřený v předklonu o židli, když otec zjistil, že Zdeněček zase neposlechl a prosadil si svou. Rány řemenem dopadaly na jeho hubené pŕlky. Hlavou se mu rojila červená jelita, jak si je představoval, že naskakují na kůži tam vzadu na zadku a vybarvují se celé týdny při hojení.

Bolelo to jako čert. Ale ten pocit svobody a vzepření se autoritě byl nepopsatelně krásný.

Lebeční kost nabírala na síle.

Kapitola 1

Jestli se o někom dalo říct, že pro něj život nebyl peříčko, bylo to o Anči. Jako nejstarší dcera v rodině se musela pořádně otáčet. Pomáhat na gruntě a k tomu se starat o tři mladší sourozence bylo zaměstnání na celý den. Co je škola, nevěděla. Svého otce nepoznala, protože v době, kdy její matka (taky) Anča otěhotněla a čekala ji, manžel Matúš jí oznámil, že pojedete vydělat velké peníze do Ameriky, aby byli bohatí a nemuseli už dřít na poli. Bohužel se z Ameriky nikdy nevrátil. Ve vsi se tenkrát spekulovalo, zda umřel, utopil se po cestě na moři nebo si našel jinou milou. A je z něj boháč, co mluví americky.

Nepřipadalo v úvahu, aby tenkrát v té maličké dědině žila mladá žena s dítětem sama skoro jako zavítka (*svobodná žena s dítětem; pozn. aut.*), a tak jí rodiče namluvili postaršího vdovce, kterému po smrti ženy zůstala také dcera, mladší než Anča, desetiletá Rózka.

Vdovec Fana byl na obě Anče hodný, stejně jako na Rózku, a chvíli bylo všem dobře. Ale než se po hospodářství rozhlédl a stačil udělat staré Anči další dítě, malého Františka, přišla první světová válka a Fanu odveleli k regimentu až do daleké Itálie. Po půl roce tam umřel na tyfus a pohřbili ho v hromadném hrobě s ostatními zabitými vojáky. Tak to alespoň vypravovali ti, co přežili válečné útrapy a v zuboženém stavu se s koncem války objevili ve vsi. V chalupě zůstala stará Anča se třemi dětmi. A znova bez chlapa.

Když Fanošovu smrt oplakala, přemluvili ji už hodně staří a nemocní rodiče k tomu, aby si dala říct a vzala si vdovce číslo dva, starého Viléma Kocourka z vedlejší vsi. Ten našťestí děti neměl, ale protože po svém dítku moc toužil, netrvalo dlouho a stará Anča byla zase těhotná. V březnu dalšího roku se narodila Agneška.

Ančin první tatínek se zatoulal ve světě, druhý tatínek umřel na tyfus, a neměl ani svůj hrob, a teprve až třetímu pánovi, který se objevil v chalupě, mohla říkat tato.

Děti byly dohromady čtyři: tmavovlasá Anča s velkýma hnědýma očima, kudrnatá hnědovlasá modrooká Rózka,

blondřatý Franta a zrzka s očima jak chrpy, nejmenší Agneška. Nejstarší Anča šla z domu jako první. Vyrostla v silné a pěkné děvče, které bylo zvyklé víc pracovat než mluvit a nebálo se ani čerta. A když, tak jen maličko, aby neměla u zpovědi hřích navrch. Bylo jí sedmnáct a už uměla vařit, dojit, séct kosou i srpem, rýt, jednotit řepu, nakládat vidlema fůry sena na vůz, hřebelcovat koně a vyšívat křížkovým stehem svíčky na vánoční ubrus.

Vzali si ji jako děvečku do rodiny místního bohatého sedláka, který Anči při prvním uvítání řekl, že když bude obrychtovaná (*výraz, který se používá vyhradně v ženském rodě, znamená, že žena nebo dívka umí rychle zareagovat na danou skutečnost a vypořádat se s ní po svém, rázně, okamžitě, ať už uvařením, úklidem, jasným stanoviskem; pozn. aut.*) a bude sa snažit', hladu neumře. A ještě může podporovat' svoju rodinu.

Anča nezklamala. Práce se nebála a nikdy nefňukala, že ji tuhle a tamhle píchá. Nežesti žádné nepěstovala, věřila v Boha a doufala, že když bude žít podle deseti přikázání, čeká ji po smrti život v nebi. Z rodiny byla naučená, že „kúří enom chlapi a divné robky“. A že pití leze do peněz. Pracovala, nemluvila, a jak mohla, zásobovala zbytek rodiny proviantem tak, že se matka, tata, Rózka, Fanošek i Agneška během roku spravili nejen v obličejí, ale i po těle.

Snila si o tom, že jednou bude mít svoji rodinu, hodného muže, zdravé a čisté děti, kterým bude vařit. A když si ještě představila pěkný malý domek s chlévem a dvě tři kravky v něm, modlila se každý večer k Panence Marii o to intenzivněji, aby její sen pomohla splnit.

S Jožou se potkali v hospodě. Dostala ten den od hospodáře za úkol dojit pro dvě piva do koněvky, protože byl poslední den mláčení obilí a slunce od božího rána pálilo doběla. Hořkým nápojem chtěl sedlák oslavit, že na jejich gruntě už mají vylácano. Poslal pro něj Anču. Věděl, že je svědomitá, půjde rychle, nikde se nebude zastavovat na klevety. A peníze, co jí dal, neutratí za jiná lákadla ani je za hubičku nedá žádnému ogarovi (*chlapec, kluk; pozn. aut.*).

Anča si zavázala červenou šatku (*šátek na hlavě uvázaný pod krkem; pozn. aut.*) s puntíky pod krkem a vyrazila. Když

vstoupila do hospody U Jaroňka, všimla si, že je uvnitř podivné ticho a do toho ticha zaznívá příjemný sametový hlas muže, který sedí za stolem u okna, povídá a šermuje přítom rukama. Všechny hlavy hostů jsou k němu otočené a napjatě poslouchají vyprávění o tom, jak Maur na babu nebetyčně žárlil, že ju nakonec chytil pod krkem a dusil tak, až pomalu začala modrat. A modrala víc a víc.

Anča si stoupla k výčepu, podala hostinskému koněvku a potichu řekla: Vitajte, strýčku, nalejte mně jako dycky.

Po chvíli již nebylo Desdemony mezi živými, dodal tajemný vypravěč. Na vteřinku v hospodě nastalo takové ticho, že by pozorný člověk málem uslyšel bušení Ančina čerstvě zamilovaného srdce.

Pak si někteří z posluchačů odfoukli, řihli, začali se vrtět na židlič, přihýbat si ze sklenic a komentovat, co slyšeli.

Jožo, ty to umíš podat' jak pohádku. Kde sas to naučil? volal starý Jaroněk od výčepu a zároveň přelíval plný püllitr do modré koněvky. Anča nevěděla rozpaky, co si počít. Dívala se před sebe a nejvíc ze všeho si přála, aby už byla i s pivem venku.

A ty jsi čím? slyšela najednou stejný hlas, který popisoval škrcení té poběhlice. Otočila hlavu ke stolu k oknu a podívala se na nejhezčího muže, kterého kdy viděla. Tmavovlasý, s mohutným tmavým knírem pod nosem a s nejroztomilejším úsměvem, co poznala, ji hltal očima, nadskočil ze židle, aby k ní mohl blíž.

Když přišel až k ní, podložil jí bradu prstem a pomalu zvedal ukazováčkem celý obličej. Anča se nebránila, a tak tajemný vypravěč zastavil prst ve chvíli, kdy se přímo před ním objevily velké čokoládové oči, které na něj vystrašeně hleděly.

Naklonil hlavu, přiblížil rty k jejímu pravému uchu schovanému pod šátkou a potichu se zeptal: Že ty jsi Anča Kneblová?

A bylo zaděláno.

Joža měl pět sester. I když se narodil jako nejmladší, bylo jasné, že jako jediný ogar na gruntě převezme vedení hospodářství. Jenže raději než dojit, kydat hnůj a hrabat

seno do kopek ho lákalo stát se umělcem. Hrál ochotnické divadlo, žádné štěky, ale pořádné role: od Švandy dudáka přes Vávru v Maryše po Shakespeara Othella. Od starého Matonohy, uměleckého šéfa vesnického souboru Voj, odkoukal, jak vzít do ruky trumpetu. Principál divadla ho pak večer po zkouškách naučil, jak nastavit rty a foukat do křídlovky, aby z ní vyšel lahodný zvuk. Tomu sa říká správný nátisk, poučoval Matonoha.

Později přidal i techniku prstokladu a Joža, protože byl hudební talent od přírody, už po půlroce uměl zatroubit *Andulko šafářova* a *Už troubějí na horách* jeleni bez jediné chybičky.

Nejdřív mu na souchotě zemřela matka. A o rok později dostal mrtvičku, ze které se už nikdy nevzpamatoval, otec. Po roce bezvládného ležení, kdy nebyl schopen říct jediné slovo a kdy mu spolu se sestrami Joža denně vyměňoval promočená a pokálená prostěradla, ho jednou brzy ráno našli v posteli mrtvého.

Sestry se časem vdaly a odstěhovaly za svými ženichy do okolních dědin a Joža zůstal v chalupě sám.

Děvčat z dědiny se kolem chalupy čísla popisného šest hemžilo dost, ale Joža nedal znát, že by mu některá z nich byla bližší než jiné. Pracoval na gruntě, staral se o zvířata, sekal louky, okopával zemáky (*brambory; pozn. aut.*), po večerech se převlékal do divadelního kostýmu postavy, kterou právě hrál, a snažil se pobavit diváky z dědiny, kteří přišli do vytopeného sálu za hospodou a posedali si, plni očekávání, na rozvrzané židle. Sousedé ho měli rádi. Byl pracovitý a kromě toho, když ho poprosili, uměl vypravovat děj desítek divadelních her, měnil barvy hlasu podle jednotlivých postav, dokázal očima vyjádřit děsivou hrůzu i neskonale štěstí, imitoval zvířata. A napínavé příběhy dokonce obohatal o vrzání právě otevřených dveří nebo zvuk meluzíny v komíně.

Když si ten horký den dával už třetí pivo v hospodě U Jaroňka a sousedům u stolu právě dopovídal příběh Desdemony a Othella, všiml si, že u výčepu stojí cérka v modrých pomněnkových šatech a červené šatce. Věděl, že je to Anča. Párkrát na ni natrefil v kostele. Pokaždé po něm loupala po-

hledem, a když se jejich oči potkaly, rychle sklonila hlavu. Ale ještě nikdy se spolu nedali do řeči. Neznal její hlas, chtěl ho slyšet, proto se zeptal. zdali je Anča Knebllová.



Ano, su, odpověděla na jeho otázku, lehce se pousmála a tváře jí přitom jen hořely.

Dvě obyčejná slova, a Joža byl lapen. Najednou se ztratil v jejích oříškových očích a zároveň pocítil příjemné chvění v místech kolem žaludku.

Bože, ta je hezká, pomyslel si.

Celou zimu a jaro jí vypravoval o zatuchlé kávě, co Maryša uvařila Vávrovi, o smrti Romea a Julie, předváděl, jak Jánošíka pověsili za žebro. Chodili ruku v ruce na procházky do lesů, pásli spolu krávy, byli zamilovaní až po uši a plánovali společnou budoucnost.

Za rok od hospodského setkání se konala svatba. Anča se rozloučila se službou u sedláka a nastěhovala se k Jožovi, ke svému muži, s kterým bude sdílet vše dobré i zlé, jak to slíbila před Pánem Bohem. Pro začátek si přinesla do chalupy dvě

duchny vycpané husím peřím, sud na zelí, tři flašky husího sádla a vyřezávané hodiny s kukačkou.

Teď si konečně zařídí svoji domácnost tak, jak o tom vždycky snila. A bude rodit děti, aby se o ně mohla starat, vařit jim a šít, zatímco jim jejich tata bude vyprávět o Maryši. Ideální by bylo, kdyby se jim povedl pářeček, pracovitý ogar a obrychtovaná cérenka, znělo jí v hlavě pokaždé, co se s Jožou pomilovali.

Kapitola 2

Jožka se narodil na jaře 1938 a jako první syn dostal automaticky stejné křestní jméno jako jeho otec. Anča byla pyšná, že ogar váží skoro čtyři kila a hned od narození se žene k jídlu. Prso brzy vyměnil za lžící, mateřské mléko za velké talíře pohankové kaše, zemáků a zelí. Jedno z jeho prvních slov bylo, kromě mama a tata, taky ham.

Výsadní postavení jediného dítěte v rodině ztratil hned za rok, kdy k němu přibyl další ogar, bratr Laďa. Anča si přála cérečku, ale když viděla, jak se má Laďa k světu a že ho ten starší každou chvilku pohladí, byla ráda, že doma vládne pohoda. Hospodář se radoval ze silných ogarů a už si maloval, jak jim bude vypravovat pohádky a Shakespearovy hry, naučí je pískat na prsty, vodit krávy na pastvu a jednotit řepu.

Když jeden večer konečně ogaři usnuli, sedla si Anča k zašívání a Joža pustil stařícké rádio ještě po rodičích, aby si udělali klidný večer. Co z rozhlasu chvíli nato zaznělo, je ale naplnilo strachem a obavami.

Ten zářijový večer uslyšeli ze šustivého a chvílemi vynechávajícího reproduktoru zprávu o tom, že nacistické Německo napadlo Polsko. Podívali se po sobě a neřekli ani slovo. Když Hitler zabral Sudety, probírali to po mši s ostatními sousedy a ne jeden z nich tvrdil, že jen u Sudet nezůstane, že Hitler je sviňa nenažraná a před ničím sa nezastaví. Joža teď viděl děs v očích své ženy a rychle natáhl ruku ke knoflíku rádia, kterým bleskově zakroutil, a rázem se v kuchyni rozlilo ticho, přerušované jen tikotem kukačkových hodin. Hej, Hitlere, do roka a do dne vyzvu ťa na Boží súd,

parafrázoval klasika, aby Anču zbavil temných myšlenek. A jen co to dořekl, opatrně jí z vlasů vytáhl malý černý hřebínek a strčil si ho pod nos, přičemž všelijak pouličil očima, nafukoval tváře a nakrucoval se. Anče nezbývalo nic jiného, než se začít smát.

Protentokrát byl strach zažehnán.

Zima v roce 1940 byla tuhá a sníh vydržel až do konce dubna. Ogaři se už batolili kolem matčiných sukni a nejraději okukovali, jak zadělává na chleba, jak potom těsto kyne v teple u kamen. Nakukovali pod utěrku a těšili se, až ochutnají křupavou kůrčičku. Přeli se o to, kdo bude mamince pomáhat držet lopatu, když bochník dává dovnitř, a starší Joža párkrát odstrčil Laďu tak silně, že ten neudržel rovnováhu na svých vratkých nožkách a spadnul uprostřed kuchyně na zadek. To bylo křiku...

Basom ti terentete! Šak počkaj, tata ti nabančí, kárala Jožku matka. Že mně Pán Boh nenadělil radšej cěrku, zalitovala. Ale byl to jen takový drobný povzdech plný očekávání. Byla totiž už zase těhotná a říkala si: do třetice všeho dobrého, že to bude jistojistě šikovná obrychtovaná cěrka, její pomocnica v domácnosti, co se pár měsíců teď bude převalovat v břiše. Anča se malinko bála, protože porod jí vycházel na nejtuzší zimní měsíc leden, kdy mrzne, až praští, a napadaný sníh sahá až po okna. Ale cěrky prý mají sedm životů a něco vydržíja, říkala si.

Šikovná obrychtovaná cérenka byl Karel. Narodil se skutečně v tuhých mrazech začátkem roku 1941 a hned se začal natahovat po matčině prsu. Byl při chuti a zdárně prospíval, stejně jako jeho starší bratři po narození až doteď.

Hospodář měl radost, že jsou žena i ogar zdraví, a pyšnil se, že má tři syny, podobně jako měl dětí král Lear. Akorát s tím rozdílem, že Shakespearův hrdina zplodil tři dcery. Jako při dvou předchozích porodech, sezval sousedy a nalil jim po štamprli kořalky, aby s ním oslavili příchod nového života.

Karel se narodil do zuřící války, kterou našťestí v zapadlé dědině na Valašsku zatím pozorovali zpovzdálí, schování



v nepřístupném terenu kopců. Hlavně díky radiovému spojení stanice Londýn, kterou si pouštěli tajně po večerech, byli v obraze, věděli, že Beneš odešel do londýnského exilu a že protektorátním prezidentem je Emil Hácha, jemuž neřekli jinak než zrádce. Joža se pořád snažil Anču po poslechu zpráv pobavit, ale šlo mu to čím dál hůř. Bylo jich totiž už pět. A Anča se strašně bála o děti. Co se s nimi stane, kdyby sem vtrhli Němci? ptala se v duchu sama sebe.

Kvůli blízkým hranicím se Slovenskem, kde platila jiná měna, dostane každá rodina v dědině k ubytování jednoho finance, většinou sudetského Němce, který byl v domácnosti na stravu. Měl za úkol zamezit pašování. A hlavně chytat převaděče.

Když se tu zprávu Anča dozvěděla, několikrát se pokřížovala a měla chuť si nalít velikou štamprli slivovice na kuráž,

aby nezvaného hosta z Německa v domácnosti strpěla. Byla však už zase v očekávání, nechtěla, aby se jí narodilo postižené dítě, tak skončilo jen u pomodlení, aby se dětem nic nestalo.

Nedalo se s tím nic dělat. Starý Joža potichu zuřil, když mu jednoho dne zaklepal financ na dveře s rozkazem, že ho mají ubytovat. Tajnou mapku, kde si zaznamenával pomocí praporků postup fronty, jak názvy měst rozpoznal přes šumění a pištění rozhlasu, schoval ještě hlouběji do sekretáře a rádio přeladil. Naštěstí se Herr Schnábl po celém dni hlídkování přicházel do chalupy jenom vyspat a brzy ráno po snídani zase mizel. S večerním poslechem Londýna měli v chalupě ale utrum.

Někdy slýchávali od hranic i střelení. Joža s Ančou se v tu chvíli na sebe smutně podívali a nahlas rozebírali, který nebožák asi přišel o život.

Zdeněk byl v pořadí synů čtvrtý. Na jaře 1942, když se narodil, nemohl tušit, že není rozhodně posledním. Do plné sestavy Zuzčáků zbývalo doplnit bratry Vojtu, co se narodí 1944, a Janka, který otevře oči už do mírového světa roku 1946.

Překulily se tedy roky vojny a přišlo jaro roku čtyřicátého pátého. Jednoho dne Herr Schnábl zmizel. Ráno odešel a večer se už nevrátil. Ani druhý, ani třetí den.

Joža i Anča, stejně jako ostatní obyvatelé dědiny, tušili, že válka brzy skončí, ale nahlas se to nikdo neodvážil vyslovit. Navíc Anča měla plné ruce práce, protože Vojta už zkoušel chodit. Dávala ho sice hlídat nejstaršímu Jožkovi, ale sám to byl ještě malý šestiletý ogar, takže se mockrát stalo, že Vojta, Zdeněček i Karel ronili slzy, protože si odřeli kolena, spadli do hnoje nebo si zapáchli třísku do dlaní nebo bosých nohou.

Jednoho květnového rána k nim do chalupy vtrhla stará Vaisarka s horkou zprávou, že do jejich dědiny míří Rusové a že jsou to osvoboditelé, vybojovávající pro Valachy mír. Starý Joža se tvářil nedůvěřivě, ale protože pár dnů předtím slyšel od Rumánka, co se mu sestra provdala do města, že Rusové už vyhnali Němce i z okresního města, doufal, že drbna Vaisarka mluví pravdu. Mluvila.

Rusové dorazili celí utrmácení, v zablácených botách, a zpocení, ale v očích se jim značila radost. Se všemi se na návsi vítali a šťastní hospodáři častovali malé snědé mužíky vlastnoručně vyrobenými pálenkami z jablek, trnek nebo hrušek. A to podle toho, kolik kdo měl jaké úrody v předchozích letech. Ne nadarmo láhve schovávali právě na tento okamžik.

Zuzčákovi ogaři se vojáků báli, schovávali se mamince za sukně, chtěl-li se k nim některý přiblížit nebo je dokonce chtěl vzít do náruče. Když mluvili, vyluzovali podivné zvuky. A nosili zbraň, ale zároveň jim připadali jako neohrožení hrdinové.

Jožka, Lad'a, Karel i Zdeněček si v ten slavnostní okamžik přáli, aby, až vyrostou, mohli nosit stejné zelené oblečky, žuvat' (*žvýkat; pozřn. aut.*) tabák a všude s sebou tahat velkou pušku přes rameno a malou v pouzdře u pasu.

Válka končila a Anča už zas byla těhotná. K Zuzčákům se blížil poslední přírůstek do rodiny. Malý Janek.

Kapitola 3

Jožka, Lad'a, Karel, Zdeňa, Vojta a Janek. A maminka, tatínek, krávy Babuša a Bělka, koza a Kocúr.

Zuzčákovi žili daleko od civilizovaného světa, v polozdivočelém území hornatého Valašska. Vesnička ležela v údolí, sevřena z obou stran kopcí, na nichž se od jara do podzimu pásly krávy a ovce. Pohled do kopců nad údolím skýtal i maličká obdělaná polička krčící se na okrajích luk a lesů. Na podzim je bylo potřeba pohnojit, a hospodáři tak vynášeli kravský hnůj v koši na zádech, protože žebříňák (*dřevěný vůz na svážení sena; pozřn. aut.*) by v tom terénu přišel o kolo. Jen vyšplhat se k nim obnášelo dobrou fyzickou, natož po tom vysokohorském sportovním výkonu sundat motyku z ramen, vzít ji do rukou a zabodnout do země. Ne jednou, ale opakovaně, celý den, až do západu slunce. Všude samé šutráky, kámen na kameni.

Starý Joža nebyl moc dobrý hospodář. Ale snažil se. Možná chtěl být, ale srdce ho víc táhlo k divadlu. Když uviděl

v hospodě Anču, zamiloval se a začal postupně budovat rodinu. Co soulož, to dítě. Skoro. A když oplodňování konečně ukončil, protože Anča už po šesti porodech zůstala slabá a vyčerpaná, došlo mu, že má s kariérou divadelního herce utrum.

Přesunovat se s celým rodinným ansámblem včetně zvířat do města, kde sídlilo divadlo okresního formátu a kde měl starý Joža kamaráda divadelním režisérem, nepřipadalo v úvahu. A co by taky jedli, že.

Po narození posledního ogara, pověsil amatérské hraní ve vesnickém divadelním spolku Voj na hřebík. Žádný Jánošík ani Macbeth už na prknech hospody U Jaroňka nevystoupí. A když ano, tak už to bude někdo jiný, bez sametového barytonu a vypilovaných gest, které si starý Joža pečlivě trénoval ve chlévě, jen co podestlal Babuši a Bělce.



Zůstal tedy definitivně u pěstování zemáků, česneku, cibule a pohanky. Jenom z nich se ale večere uvařit nedala, zvlášť pro šest hladových krků.

Bydleli v chalupě, kterou postavil kdysi dávno staříček za pomoci místního tesaře. Stála na kamenných základech a byla celá ze dřeva, jen hrubě přitesaného do trámů. Střechu chalupy pokrývaly došky.

Štít domu byl orientován k cestě a uprostřed, mezi dvěma malými okýnký, vykukoval prosklený výklenek s porcelánovou soškou Panenky Marie. Anča byla, na rozdíl od starého

Joži, velice zbožná a ogary od malička učila modlit. Hlavně tu modlitbu ranní. Prý aby začali hezky deň.

*Z loža vstávám,
chválu vzdávám
Otcí mému
nebeskému
za stráž noční.
Bože věčný!
Ráčiž mňa
toboto dňa
ostříhati
a chrániti.*

Amen.

Do kostela chodili Zuzčáci v neděli ráno. Každou neděli. Anča trvala na tom, že nejen ogaři, ale i muž, který sám sebe považoval spíš za neznaoha, aspoň jednou za týden sklóní svoji tvrdohlavou palici a vstoupí do chrámu Páně. Skromný kostelík stál až úplně nahoře na kopci.

V létě byl od něj pěkný výhled na pasoucí se ovce a krávy na zelených loukách. Vevnitř věřící příjemně chladil studený vzduch, ale až po tom, co ke kostelu vyšplhali s horkým sluncem zabodnutým v zádech.

V zimě cesta do kostela ogary ani otce netěšila. Brodili se sněhem, ty starší ogary uši štípaly od mrazu, protože čepici měli jen ti nejmladší. A i těm vykukovaly ušiska ven. V kostele se netopilo. A sedět hodinu i víc na studené dřevěné lavici nebylo nic příjemného. Anča se tvářila spokojeně, zvláště když je všechny pokaždé farář očima spočítal a zjistil, že z rodiny Zuzčáků nikdo nechybí.

Žili ve dvou pokojích. Ve světnici s kuchyní trůnila kachlová kamna, která sloužila nejen k topení. Maminka Anča na nich připravovala jídlo pro celou rodinu. Nahoře na kamnech spali ti nejmenší – zprvu Zdeněk a později Vojta a Janek.

U malého okénka stál stůl a kolem něj byly rozestavěny lavky z dlouhých fošen. Sloužily nejen k sezení, ale v noci